

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Ortv Ac Progressv Artis Typographicae Dissertatio Historica

Mallinckrodt, Bernhard von

Coloniae Agrippinae, 1640

Cap. VIII. Rerum testimonia pro Moguntinis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11780

propria arte domestico inuento Faustum nostrum oppugnari & petire suo ipsius gladio iugulari, typis suis potissimū infamari, per vniuersum passim orbem contra omnia alia promeritum excogitatas nēnias impressio- nis ministerio diuulgari, quæque iaudum ipsius præconia vehere & propa- gare debebant officinæ, illarum operâ tanquam furorio, quod vocant, atra- mento, niueam famam, memorabilis huius viri, deq; omni doctrina toto e- ruditorum & studia æstimantium ordine, ac vniuerso deniq; humano genere vnicè meriti fœdissimi criminis cōmentitiâ maculâ turpiter descædari. Ob- iectum olim Miloni fuit & Clodiana cædis inuidiâ immensum auxit, quod Ciuem Romanum in monumentis maiorum eius occidisset. At quanto criminosis delinquent, qui hunc prope alterum Reipub. Literariæ Con- ditorē proprijs monumentis & inuentis plusquam enecant? Nec enim fa- mæ solum eius celebritatē ipsâ vitâ multò pretiosiorē opprimunt, sed eius insuper loco perpetuæ infamiæ stigmata ad sequentium seculorum inces- sibilem memoriam ~~quædam in ipsa~~, æternum inurere satagunt. Sed nihil agitis & omnes hi conatus vestri & machinationes in caput vestrum reci- dent, vos impugnatæ per contumeliosissimam iniuriam innocentia perpetuum arguent, & conuincent; Fausti autem & sociorum eius perpetuas lau- des & gloriam sempiternam omnis Eruditorum ordo & gratæ posterita- tis infinita series ingiter magnificabunt.

*Fini Appia
Commissa*

CAPVT VIII.

Rerum pro Moguntinis Testimonia.

Sed aliquando missos faciamus nouitios istos vitilitigatores superiorum temporum scriptores ipsosque Maiores suos nimis contemptim & con- fidenter prouocantes, firmiterque egregijs illis & fide dignissimis viris, quos prolixâ satis serie supra retuli, adhæreamus, assentiamur, subscriba- mus. Ex illis enim pauci admodum sunt qui Germaniæ generatim memine- rint, plerique de Moguntiâ nominatim asseuerant. Et accedunt ad grauis- simorum illorum Testium authoritates potentissima insuper rerum ipsa- rum testimonia, de quibus iuxta ordinem quem tenere proposui dein- ceps agere oportet. Extant enim Moguntia (certe ante calamitosum qui superioribus annis securus est, eius vrbs statum extiterunt) illi ipsi primor- diales & antiquissimi typi, quibus Inuentores huius artis illic vsi sunt.

*Rerum te-
stimonia.*

Auctor

Auctor eius rei est Ioannes Arnoldus Bergellanus in præfatione Calco-graphici encomij sui, quando ait: *Hodie vetustissima quædam in eum (imprimendi) vsus ab Authoribus comparata, qua vidi Instrumenta extant Moguntia, vidit eadem Nicolaus Serar, qui de illis ita scribit, lib. 1. rerum Mogunt. c. 37 Adijciantur primi deniq; artis huius modiolii, quos antiqua hic (Moguntia ille scripsit) domus in Cerasini horti platea custodit, quosq; mihi nuper Albinus Typograph. monstrabat.* His ergo typographicis antiquitatibus magis fidem, quam Harlemensium Cantharis ac Iunij Scriuerijq; speculo tribuo. Ac mirum sane habuisse Moguntinos hac in parte abstinentiores quam habuerint isti manus, maxime quod & Oenophora plura in Ciuitate ista cum primis vinaria requirerentur ac frequentioris vsus essent quam in illa altera Cereali, tum Harlemensibus etiam in ista Britannia vicinia longe maior competere potuerit stanni copia quam his multo inde remotioribus qui vel vola manus cum Philosopho illo bibissent, quam ut veteris causa sacrum illum diuinæ artis Thesaurum & religiose venerandas primitias sacrilegâ conflatione violassent. Sed & præter typos hos superest similiter in eadem Moguntia in Iurisperitorum domo interiori stillicidio subiectus lapis cui doctus Iuris in Moguntina vniuersitate Professor sequentem inscriptionem dudum insculpi fecit: *Ioanni Gutenbergensi Moguntino, qui primus omnium literas arte imprimendas inuenit, hac arte de toto orbe benemerenti Iuo Wittigsis hoc saxum pro monumento posuit an. 1508.* Huic certe inscriptioni plustribui debet quam tribus illis à Theatri Hollandici structore relatis, quarum ultimam ipsemet vel composuit, vel certe ab alio recensuram hac ipsa editione primitus publicauit. Secundam Ciuis aliquis Harlemensis ante paucos annos statuarum à se recte nouiter inscripsit. Reliquam etiam quæ in Harlemensibus Laurentij ædibus frontispicij fastigium exornat nec ipsa antiqua est, sed post editam demum à Iunio Batauiam erecta fuit, adeoque ex nulla de omnibus argumentum desumere possunt Moguntinorum oppugnatores. Tertio demum loco per ipsius rei euentum Moguntinis Typographicis inuenti prærogatiua astruitur, per complures se, quæ etiamnum superant, antiquissimas diuersorum Operum & Authorum editiones, quæ non tantum in vrbe illa primitus in publicum data sunt, sed etiam Elogium hoc in fine adscriptum habent, Moguntiam huius artis Inuentricem & primam Cooperatricem existisse. Huic verissimæ assertioni quamque Posteris in tam excellentis artis honorem notam esse publicæ interest, ante Iunium, imo Boxhornium nemo, quod compererim contradixerat, cum tamen minime veri sit simile, ex tam multis & diuersis diuersarum Editionum istarum Exemplaribus, nullum unquam in Batauiam ad Harlemensium manus delatum fuisse, multoque adhuc minus credibile videatur Harlemenses ceterosque Hollandos ad tam insignitæ laudis intrusionem, si sibi illam putassent deberi tacere voluisse. Sed videamus iam

ipsas quas dixi, Inscriptioes: Initium fiet ab omnium antiquissima, quam huc vsque viderim annum habentem adscriptum editione, cuius in præcedentibus obiter iam facta mentio est, quæ Moguntia an. 1459. lucem vidit, eo nimirum tempore quo Faustus & Schœfferus artis huius arcana necdum in propatulum producta alijs communicauerant, sed etiam tunc in penetralibus & secreto remotis arbitris exercebant. Illius autem inscriptio seu Colophon ita habet: *Præsens rationalis diuinorum codex officiorum venustate capitalium decoratus, rubricationibusq; distinctus artificiosa adinventione imprimendi & characterizandi. Quæ absq; calami exaratione sic effigatus & ad subsibiam Dei industria est consummatus per Ioannem Fust ciuem Mogunt. & Pet. Gernsheim Clericum Diœcesis eiusdem an. 1459. 6. die Octob.* Hanc inscriptionem habet Salmuthus in appendice Comment. suorum super tit. 12. de Typographia ad Panciroli memorabilia, sed in illo fallitur auctor iste, quod putat sacra Biblia fuisse codicem illum cui ista in fine apposita fuerunt, quæ etiam dicit in Bibliotheca Palatina Heidelbergensi extitisse. Nec enim Sacra script. textus isto opere continetur, sed Rationale est Diuinorum Guilielmi Duranti Mimataensis Episcopi, quem Icti Speculatorem vocant: Estque penes me eiusdem editionis elegans & immutilatum exemplar in pergamento regalis ferè folij magnitudine 20. quaternionibus, vt vocant (nec tamen vel sic vel aliter numerorū literarumue indicio quod tunc moris necdum fuit distinctum) ab illis ipsis typographici artificij repertoribus excusum, idque quondam fuit Monasterij Ord. Franciscanorum ad Berckelā flumen haud procul à Zutphanienſi oppido bellorum iniquitate pridem diruti, quod Galdæ dum fata Deusq; linebant nomen habuit, vt cōstat ex sequenti scriptura, quæ in principio illius codicis cōspicitur: *liber enim maioris fidei & liquidioris euidentiæ ergo ipsamet verba huc adponere: Istum librum dederunt ad librariam Conuentus Frat. Minor. in Galilea prope Zutphaniam Venerabiles Germani fratres, Mag. Hermann. & M. Ioannes Heruyin de Zutphania vt pro ipsis & eorum parentibus oretur: Qui in testamēti sui pagina desiderauerunt, quod in prædicta libraria catenatus permaneat. Et permansit illic vt apparet, ad ciuile vsq; in Belgio dissensionē, quā non tantū literaria eius loci gaza prædæ & rapinæ militari, vt suspicari possumus, cessit, sed ipsum etiā cœnobii funditus tandem euersum est. Sed iā ad reliqua pergamus. Sequitur secunda Inscriptio, quæ est lib. Cicero. de Offic. *Præsens Marci Tullij clariss. opus Ioan. Fust Moguntinus cuius nō atramento plumali, neq; erea, sed arte quadā pulchra Petri manu pueri mei feliciter effecit. Finitū a. 1465.* Hic officiorū codex exiit in bibliotheca Pet. Rami qui inscriptionem hanc in scholar. Mathematicarū suarū 2. lib. proœmio refert, eandemq; habet in Germanica Exegesi suā Franciscus Irenicus. Tertia*

1. Inscriptio.

2. Inscriptio.

3. Inscriptio.

inscriptio est Decisionum Rotæ Romanæ, quæ extare dicuntur in bibliothecâ Reipub. Francofortensis: Anno M. CCCC. LXXVII. Pridie Non. Ianuarij graui labore maximisq; impensis Romanâ post impressionem opus iterum emendatum antiquarum nouarumq; decisionum suis cum additionib; Dominorû de Rotæ in ciuitate Moguntia, artis impressoria inuentrice & elimatrice primâ Petrus Schæffer de Gernsheim suis consignando scutis, arte magistrâ feliciter finiuit: Quarta inscriptio in eadē Francofortanâ bibliothecâ superest, estq; Institutionib; Iustinianis cû Accursij notis adscripta, ita sonans: an. D. M. cccc. LXXVI. 10. Ka. Iun. Sâctis. in Christo P. ac Dom. D. Sixto Pap. IV. inuictissimo Dom. D. Friderico Roman. Imperat. semper August. generoso Dom. Diethero de Isenburg electo & confirmato Moguntino in nobili vrbe Moguntia Rheni impressoria artis inuentrice elimatriceq; primâ, presens institutionû opus praeclarû, Per. Schæffer de Gernsheim suis cõsignando scutis omnipotente fauente Deo, feliciter consummauit. Idem autē Institutionum opus, iâ antea ibidem eodē authore prodierat, sub sequenti finitione: Presens Institutionum praeclarû opus in almâ vrbe Moguntinâ inclytæ nationis Germaniæ, quâ Dei clementia tã alto ingenij lumine donoq; ceteris terrarû nationib; preferre illustrareq; dignatus est, nō atramento cõmuni, non plumali canna neq; area, sed artificiosa quadâ adinuetione inprimendi seu characterizandi sic effigiatû, & ad Eusebiâ Dei industriâ consummatum per Petrum Schæffer de Gernsheim An. Dom. incarnationis millesimo cccc. LXVII. Sexta Inscripção est Speculi Harphiani sequenti tenore. Fr. Henrici Harp. speculum aureum decem preceptorum Dei, opus praeclarû in nobili vrbe Moguntia, quâ imprimendi arte ingeniosâ gratuitog; dono gloriosus Deus plus ceteris terrarû nationibus preferens illustrare dignatus est, non atramento plumali aroave pennâ cannâ ve, sed adinuetione quadâ per pulchrâ per honorabilem virum Petrum Schæffer de Gernsheim feliciter est consummatum, anno Dominica incarnat. M. cccc. LXXIV. mensis Sept. Id. quarto. Has posteriores duas Boxhorij theatrum impedita uit. Septimam autē & vltimâ è Serarij Moguntinâ historiâ de promo, vnde dictus mihi Barauus eandē mutuatus videtur, nam & ipse eandem recenset reliquas è Salmurho huc transcripsimus. Hæc autem postrema quamuis annis præ illis quæ præmissa sunt, longè iunior sit, fustius tamen & luculentius inuetionis historiâ pandit. Repertur autē in fine breuiarij Trithemianarum historiârû his verbis: impressum & cõpletum est presens chronicarum opus an. Do. M. D. xv. in Vigiliâ Margarethe Virginis, in nobili famosaq; vrbe Moguntinâ huius artis impressoria inuentrice primâ, per Ioannem Schæffer nepotem quondam honesti viri Ioan. Fust, cuius Moguntini memorata artis primarij auctoris. Qui tandē imprimendi artē proprio ingenio excogitare speculariq; cœpit, an. Do. incarnat. M. cccc. L. indictione decima tertia, regnante illustrissimo Romano Imperatore Friderico III, presidente Sanctæ Moguntinæ sedis Reuerendissimo in Christo Patre Domino Theodorico Pincerna de Erbach principe Electore. Anno autem M. cccc. LII. perfecit.

4. Inscriptio.

5. Inscriptio.

6. Inscriptio.

7. Inscriptio.

deduxitque eam (diuina fauente gratia) in opus imprimendi (opera tamen ac multis necessarijs adiuuentionibus Petri Schæffer de Gernsheim ministri sui que filij adoptiui) cui etiam filiam suam Christinam Fustin pro digna laborum multarumque adiuuentionum remuneratione nuptui dedit. Retinuerunt autem hi duo iam prænominati, Iohannes Fust & Petrus Schæffer hanc artem in secreto (omnibus ministris ac familiaribus eorum, ne illam quoquomodo manifestarent, iureiurando adstrictis) qua tandem anno Domini M. CCCC. LXII. per eosdem familiares in diuersas terrarum prouincias diuulgata haud paruum sumpsit incrementum. Eadem hæc inscriptio extat ad finem Breuiarij, vt vocamus, Mindensis Ecclesiæ, anno 1516. Moguntia ab hoc eodem Schæffero excusa. Ex his facile animaduertent iudiciosi lectores quid hac de re sentire, & statuere oporteat, ipsimet etiam aduersarij, qua sunt verecundia & candore argumentorum, & testimoniorum vi compulsi victas tandem veritati manus dabunt. Nec enim est quod sibi blandiantur si forte suorum aliquis de hac inuenienda arte cogitauit, nisi etiam extra ieiunos terminos speculationis eundem progressum esse, & impressos libros orbi communicasse simul doceant. Stantibus certe documentis prædictis, testimonijsque supra relatis vel vnum hoc Batauorum tradita destruit & evertit, quod plus quam absurdum sit quod non tantum totis viginti secundum lunij computationem (tot enim sunt à commentitia Fausti fuga & plagio vsque ad Typographia vulgarionem) sed etiam iuxta Scriuerium & Boxhornium triginta aut etiam quadraginta annis (hoc enim illi spatium definiunt à prima inuentione vsque ad Moguntinam illam artis dilatarionem, vt mox videbitur) nullum ediderint illi venditari artificij sui specimen, quod lucem ferre possit, & à suspitione imposturæ liberum sit. Atque hæc de inscriptionibus sufficere arbitror, quantum pondus etsi Theatri auctor eludere satagat, extricare se tamen & expedire nequit. Non herclè Harlemicæ syluæ spatijs, non Bataunicis deambulationibus, non Hollandico otio tam laboriosæ artis animum & difficilem partem debemus, sed Moguntinis potius sudoribus Rhenanæ industriæ, & difficilibus nixibus Germanicæ assiduitati, indefessa operationi, continuæ multorum annorum instantia illam acceptam ferre tenemur.